

בין סדום לפילגש בגבעה

מים ראשונים: אנחנו מחפשים הזדמנויות "לגלוש" מפרשת השבוע לפרשיות מהנביאים (ומהכתובים) ולא להסתפק בפסוקים משם המשובצים במדרשים על פרשיות התורה בין השיטין. הפטרת השבת היא לעתים הזדמנות כזו, אבל הפעם ניזום פנייה משלנו אל פרשה מספר שופטים, שלא נבחרה כהפטרת השבת (מסיבות אולי מובנות), אך קשורה לפרשת וירא - סיפור פילגש בגבעה, שיש בו ראי פנימי של מעשה סדום. רצוי מאד לקרוא את הסיפור במלואו המשתרע על שלושת הפרקים יט-כא המסיימים את ספר שופטים. שים לב שם לפסוק: "בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה",¹ ביטוי שפותח את מעשה **פסל מיכה** (לו הקדשנו דף מיוחד) וחותר את פרשת פילגש בגבעה וספר שופטים כולו. פסוק שנראה כמבשר את ספר שמואל, בו אמנם עולה דמותו של שמואל כגדול השופטים, אבל גם לו אין המשכיות ומיד לאחריו מתחילה תקופת המלכים.

גמרא מגילה דף כה עמוד ב²

מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם. פשיטא! - מהו דתימא: ליחוש לכבודו דאברהם, קמשמע לן.³ מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם, פשיטא! - מהו דתימא: ליחוש לכבודו דיהודה, קמשמע לן: שבחיה הוא דאודי.⁴ מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם, פשיטא! - מהו דתימא: ליחוש לכבודן של ישראל. קמשמע לן: כל שכן דניחא להו דהויא להו כפרה. ... מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם, [מעשה אבשלום נקרא ומתרגם], פשיטא! - מהו דתימא: ליחוש ליקריה דדוד, קמשמע לן. מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם, פשיטא! מהו דתימא: ליחוש לכבודו דבנימין, קמשמע לן.⁵

מסכת גיטין דף ו עמוד ב

... דכתיב: "ותזנה עליו פילגשו" (שופטים יט ב), רבי אביתר אמר: זבוב מצא לה, ר' יונתן אמר: נימא מצא לה.⁶ ואשכחיה ר' אביתר לאליהו, אמר לו: מאי קא עביד הקב"ה? א"ל: עסיק בפילגש בגבעה. ומאי קאמר? אמר ליה: אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר, א"ל: חס וחלילה, ומי איכא ספיקא קמי שמיא? א"ל: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, זבוב מצא ולא הקפיד, נימא מצא והקפיד.⁷

¹ ראה דברינו [איש הישר בעיניו](#) בפרשת ראה.

² בקטע שנראה להלן, דנה הגמרא במשנה החותמת את מסכת מגילה, פרק ד משנה י: "מעשה ראובן נקרא ולא מיתרגם מעשה תמר נקרא ומיתרגם מעשה עגל הראשון נקרא ומיתרגם וכו'", היינו המקרים שקוראים בתורה ומתרגמים או לא מתרגמים לארמית על מנת שהקהל לא יבין או להעלים ולהצניע ממנו. הגמרא מביאה את תוספתא מגילה פרק ג שמרחיבה ומוסיפה קטעים אחרים בתורה שנקראים ומתרגמים או לא, כגון מעשה העגל השני (בספר דברים), מעשה דוד ובת שבע ומעשה פילגש בגבעה.

³ קא משמע לן (באים ומשמיעים לנו) שאין לחוס על כבודו של אברהם וקוראים את מעשה לוט ושתי בנותיו ומתרגמים לקהל. והרי לנו עוד קשר לפרשת השבוע. ומהי הפגיעה בכבודו של אברהם? קרבת משפחה גרידא או היפרדותו מלוט. ראה דברינו [פרידת אברהם ולוט](#) בפרשת לך לך.

⁴ ששבחו של יהודה שהודה במעשה תמר ואין בתרגום הפרשה משום פחיתות כבוד לו, אלא אדרבא, כבוד הוא לו שהודה ולא כיחש. ראה תוספתא ברכות פרק ד הלכה יח: "מעשה בארבעה זקנים שהיו יושבין בבית שער של ר' יהושע אלעזר בן מתניא וחנוניא בן כינאי ושמעון בן עזאי ושמעון התימני והיו עסוקין במה ששנה להם ר' עקיבא: מפני מה זכה יהודה למלכות, מפני שהודה בתמר". בהמשך שם מובאות דעות אחרות וכבר הארכנו לדון [במעשה יהודה ותמר שנקרא ומיתרגם](#) בפרשת וישב.

⁵ קא משמע לן (באים ומשמיעים לנו) שאין גם לחוס על כבודו של שבט בנימין ואם קוראים את מעשה פילגש בגבעה (מתי?) יש גם לתרגם ואולי גם לדרוש בו כפי שאנו עושים. שים לב למקרים כמו מעשה יהודה ותמר וחטא העגל שהגמרא מנמקת מדוע אין לחוש לכבודו של מי שמסופר עליו, משום שהודה או משום שהתכפר להם, ובין המקרים שבהם אין נימוק. היית חושב שלא לדרוש משום כבודו - קא משמע לן שכן דורשים. מדוע? האם זה משום שלימוד הלקח והמוסר חשובים מכבודה של אותה דמות, או שזהו כבודה שלא מכסים עליה ולא נושאים לה פנים. ראה דברינו ["כתב עוונתי" בפרשת חוקת](#), מחלוקת משה ודוד, דברינו [כיסוי החטא או גילוי](#) ביום הכיפורים וכן דברינו [נטלתי ספר בראשית וקראתי בו](#) בפרשת וישב. ובאשר למעשה העגל, נותנת הגמרא סיבה חזקה מעבר לחוש או לא לחוש לכבוד של משה: "דהויא להו כפרה". אז אולי גם הדיון בפילגש בגבעה יהיה לכפרתם של ישראל. ראה המשל היפה על עץ האגוז בשיר השירים רבה פרשה ו (דונסקי סימן יז) (וילנא סימן יא): "אל גינת אגוז ירדתי" - ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר: מה הנטיעות הללו אם את מכסה שרשיהם בשעת נטיעתן הן מצליחות, ואם לאו אין מצליחות. אבל האגוז הזה אם את מכסה שרשיו בשעת נטיעתו אינו מצליח, כך ישראל (משלי כ"ח) מכסה פשעיו לא יצליח". ראה דברינו [אל גינת אגוז ירדתי](#) בשיר השירים.

⁶ סיפור פילגש בגבעה מתחיל בפילגש (פֶּלַג-אִישָׁה) שבוגדת בבעלה וחכמים דנים מהו שעשתה.

⁷ בכל הש"ס מצאנו פעמיים בהן מופיע הביטוי: אלו ואלו דברי אלהים חיים. במחלוקת בית הלל ובית שמאי, גמרא עירובין יג ע"ב: "שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל. הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל"; וכאן, במחלוקת מה בדיוק עשתה אותה פילגש שהעלה את חמת בעלה וחזרה לבית אביה: זבוב כשיטת ר' אביתר או שערך כשיטת ר' יונתן? בנושא חשוב זה עוסק הקב"ה ודן בשתי השיטות בלי להכריע. שים גם לב לביטוי "מה עושה הקב"ה (באותה שעה)" שנזכר שלוש פעמים בש"ס: כאן, בסיפורו של רבי מאיר שלמד תורה מפיו של אלישע בן אבויה הוא אחר ולפיכך הקב"ה לא מוכן לומר דרי תורה בשם רבי מאיר (ראה דברינו [אלישע בן אבויה הוא אחר](#), בדפים המיוחדים), ובתנורו

אמר רב חסדא: לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו, שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה, והפילה כמה רבבות מישראל.⁸

מהרש"א חידושי אגדות מסכת גיטין דף ו עמוד ב

וחילול שבת כו'.⁹ בסדר עולם דאיתו יום דפילגש בגבעה שבת היה כו' כמו שכתבו התוספות. ויש לדקדק, גם אם שבת היה, מאי חילול שבת איכא? ויש לפרש דלאו על יום זנות דפילגש בגבעה קאמר, אלא על יום המלחמה דפילגש בגבעה היה בשבת. דהוי ליה מלחמה של מצוה דמותר בשבת.¹⁰

מסכת סנהדרין דף קג עמוד ב

תניא, רבי נתן אומר: מִגְרָב לשילה שלשה מילין, והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה.¹¹ בקשו מלאכי השרת לדוחפו, אמר להן הקב"ה: הניחו לו, שפתו מצויה לעוברי דרכים. ועל דבר זה נענשו אנשי פילגש בגבעה. אמר להן הקב"ה: בכבודי לא מְחִיתֶם, על כבודו של בשר ודם מְחִיתֶם!¹²

אסתר רבה פרשה ז סימן יא

עלה שְׁבֶט - זכות אנשי כנסת הגדולה, בעשרים ושלושה בו נתקבצו בו כל ישראל על פילגש בגבעה ועל צלם מיכה.¹³

של עכנאי, בבא מציעא נט ע"ב. וכשאלוהו מספר לר' אביתר (שהוא אחד מבעלי הדעה) שהקב"ה דן בשתי הדעות מה היה חטאה של פילגש בגבעה, הוא מזדעזע ונחרד: איך ייתכן שיש ספק בישיבה של מעלה ואינם יודעים להכריע אם היה זה זבוב או שיערה? ולא נתקרה דעתו של ר' אביתר עד ששמע שהגיעו לפשרה: זבוב מצא תחילה ולא הקפיד, שיערה מצא והקפיד (השווה עם ההכרעה הברורה במחלוקת בית הלל ובית שמאי: "ההלכה כבית הלל"). עד שנהלום ונבין 'מדרש פליאה' זה, הרי לנו היתר מפי הגבורה להמשיך ולעסוק ולדרוש במעשה פילגש בגבעה, גם אם לא נגיע להבנה מלאה ונישאר עם שאלות וספיקות.

⁸ זה מוסר ההשכל של הגמרא מכל הסיפור של פילגש בגבעה (שאגב מובא שם כבודך אגב לספר בשבחו של ר' אביתר שהוא "גברא רבה"): שאדם לא יטיל אימה בתוך ביתו. ראה המשך הסוגיה שם: "אמר רב יהודה אמר רב: כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו, סוף הוא בא לידי שלש עבירות: גילוי עריות, ושפיכות דמים, וחילול שבת". ומעשה באדם גדול, ר' חנינא בן גמליאל, שהטיל אימה יתירה בביתו וכמעט שהאכילוהו אבר מן החי. ועוד שם (לכבוד שבת קודש): "אמר רבה בר בר חנה: הא דאמרי רבנן: שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה, עשרתם? ערבבתם? הדליקו את הנר: צריך למימרינהו בניחותא, כי היכי דליקבלו מיניה". ראה מוטיב דומה על **כתונת הפסים** שעשה יעקב ליוסף, כמובא בגמרא שבת י ע"ב ובבראשית רבה פד ח: "לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו - נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים". כל אלה ודאי לקחי מוסר חשובים שמדגישים איך מעשה פשוט לכאורה יכול להתגלגל ולהביא לתוצאות הרות-גורל. אבל באמת, במקרה שלנו, אותו האיש התפייס עם פילגשו והלך עד בית לחם יהודה להחזירה. ומעשה אנשי הגבעה שהתעללו בה, אינו קשור כלל וכלל להקפתה של בעלה של הפילגש. אין לנו אלא להמשיך ולדרוש בפרשה קשה זו, אולי נמצא תשובה.

⁹ כפי שהערנו כבר בהערה הקודמת, בעקבות ההקפדה של האיש בעלה של הפילגש, ממשיכה הגמרא שם ואומרת: "אמר רב יהודה אמר רב: כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו, סוף הוא בא לידי שלש עבירות: גילוי עריות, ושפיכות דמים, וחילול שבת". מה שייך כאן חילול שבת? מעירים על כל התוספות בגמרא שם שבסדר עולם רבה מובא "דאותו יום דפילגש בגבעה שבת". על קטע זה מדברי התוספות (יש שם גם קטע אחר שגורס: חילול השם ולא חילול שבת), באים דברים אלה של מהרש"א.

¹⁰ לאן הביאה אותנו מעשה פילגש בגבעה? למלחמת אחים שנמשכה גם בשבת, שהרי מלחמת מצוה הייתה זו! על פתחה של ארץ ישראל, בכיבוש יריחו העיר הגדולה והחשובה שהיא "נגרא (בריה) של ארץ ישראל - אם נכבשה יריחו מיד כל הארץ נכבשת" (במדבר רבה טו טו), נדחתה השבת. היום השביעי בו נכבשה יריחו היה עפ"י מסורת המדרש, יום השבת! (ירושלמי שבת א ח). וכאן, בתחילת ספר שופטים או בסופו, במלחמת אחים כתואה ממעשה פילגש בגבעה, שוב נדחתה השבת. האם זה מה שצריך אדם לזכור כל ערב שבת ולומר: "עשרתם, ערבבתם, הדליקו את הנר", בניחותא ולא ח"ח ברוגז והטלת אימה?

¹¹ ובמקבילה בפסיקתא רבתי פיסקא כט: "בוא וראה פסלו של מיכה היה עומד במערבו, ובהמ"ק היה עומד בשילה, והיה מקריב לפני צלמו של מיכה כטורת בעתו ... ובשילה היו מקריבים פרס שחרית ופרס ערבית, והיו ב' העשנים מתאבכין ועולין לשמים ... והקב"ה אומר: לאיזה נקבל, לזה או לזה?". ובירמיהו לא לח מזוכרת "גבעת גרב" המזוהה כאחד מהמקומות הסמוכים מאד לירושלים, אולי איזור הגבעה הצרפתית בימינו ואולי אפילו דרומה משם, קרוב יותר לעיר דוד. "גרבו" או "ערבו" של פסל מיכה, מזוהה, ע"י פרופ' יואל אליצור כח'רבת ג'ראבא וג'בל ע'ראבה ממערב לשילה בסמוך לדרך העתיקה של גב ההר מירושלים לשכם.

¹² מעשה עשרת השבטים שקמו נגד בנימין נראה לכאורה מעשה נכון. האיש שנפגע, מבתר את גופת אשתו ושולח חלקים ממנה לכל שבטי ישראל ודי בכך כדי שכולם יזדעקו כנגד מעשה הנבלה שנעשה. לאחר הנאום הקשה והמזעזע של האיש בפניהם (שופטים כ ד-ז), מגיבים בני ישראל בספונטניות הראויה להערכה, בבחינת **כל ישראל ערבים זה בזה**, ואינם מוכנים להבליג: "וַיִּקְם פְּלִהֵעַם פְּאִישׁ אֶחָד לְאָמֵר לֹא יִלָּךְ אִישׁ לְאֶהְלוֹ וְלֹא נָסוּר אִישׁ לְבֵיתוֹ: ... וְלִקְחָנוּ עֲשָׂרָה אַנְשִׁים לְמֵאָה לְכָל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל וּמֵאָה לְאֶלְף וְאֶלְף לְרִבְבָה ... לְבוֹאֵם לְגָבֵעַ בְּנִימָן כְּכֹל־הַנְּבִלָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל: וַיֹּאסֶף כְּלָאִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר פְּאִישׁ אֶחָד חֲבָרִים" (ראה גמרא חגיגה כו ע"א שלומדת מפסוק זה לעניין תרומה וטהרה במועדים שבהם יש לכל ישראל דין חברים: "כאיש אחד חברים - הכתוב עשאו כולן חברים"). זאת ועוד, בני ישראל לא פותחים מיד במלחמה ופונים אל בני בנימין בדרישה שראית צודקת ועניינית: "מה הרעה הזאת אשר נהייתה בכם? ועתה תנו את האנשים בני-בליעל אשר בגבעה ונמיתם ונבצרה רעה מישראל". בני ישראל גם שואלים באורים ותומים ("באלהים" בלשון הפסוק) אם לצאת למלחמה אם לא ונענים. בני בנימין, שחיפו על אנשי הגבעה, הם אלה שגרמו למלחמת האחים. אבל המדרש מדקדק עם בני ישראל, דווקא לאור המחויבות שהפגינו כאן: מדוע על כבודה של פילגש בגבעה מחיתם, ולא מחיתם על כבודי שנפגע ממעשה פסל מיכה שפענו - עשן עבודה זרה - עלה השמימה יחד עם עשן עבודה ה' במשכן שילה! למלאכים שמבצקים לדחוף את מיכה ולהוציאו מהעולם (הבא), אומר הקב"ה: הניחו לו שהוא מפרנס את העובדים ושבים. ראה גם דבריו הוא שבצקת מעשהו בגמרא בבא בתרא קי ע"א: "בין מקובלני מבית אבי אבא: לעולם יש אדם עומד לע"ז ואל יצטרך לבריות". אבל כלפי בני ישראל שבאו למחות כנגד בני בנימין על מעשה הנבלה בפילגש בגבעה, יש לקב"ה טענה.

¹³ המן מחפש חודש שבו אין זכות לישראל ומוצא בסוף את אדר. בכל חודש יש זכות לישראל: "בניסן זכות פסח, באייר זכות פסח קטן, בסיון זכות התורה, בתמוז זכות הארץ וכו'". ובחודש שבט - זכות אנשי כנסת הגדולה, וזכות ישראל שנתקבצו בו על פילגש בגבעה ועל צלם מיכה! הרי לנו מדרש שמשבח את התערבות שבטי ישראל כנגד בנימין וממנו אנו למדים שהמלחמה הייתה בכג' בשבט.

ילקוט שמעוני שופטים רמז סח

... וכל מי שספק בידו למחות ואינו מוחה, להחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר, כל דמים שנשפכין בישראל שנשפכין על ידיו, שנאמר: "ואתה בן אדם צופה נתתיך וגו', ואתה כי הזהרת את הרשע" (יחזקאל לג ז-ט) - מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה.¹⁴ ואם תאמר אותם שנים ושבעים אלף שנהרגו בגבעת בנימין, מפני מה נהרגו? - היה להם לסנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אלעזר עמהם שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם ויגביהו בגדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל עירותיהם של ישראל: יום אחד ללכיש, יום אחד לעגלון, יום אחד לחברון, יום אחד לבית אל, יום אחד לירושלים, וילמדו אותם דרך ארץ בשנה, בשנים, בשלוש, בארבע, בחמש, עד שיתישבו ישראל בארצם ... והם לא עשו כן אלא כיון שנכנסו ישראל לארצם, כל אחד ואחד רץ לכרמו ולזיתו ואומר: שלום עלי נפשי שלא להרבות הטורח ... וכשעשו בגבעת בנימין דרכים מכוערים ודברים שאינם ראויים, יצא הקב"ה להחריב את העולם כולו, ונפלו מהם שבעים ושנים אלף. ומי הרג אותם? סנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס עמהם.¹⁵

בראשית פרק יט – הפיכת סדום

שופטים פרק יט – פילגש בגבעה

וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בְּעָרְבַּי וְלוֹט יָשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיִּרְאֵהוּם וַיִּקְרָא אֲלֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲפָיִם אַרְצָה: ... וַיֹּאמֶר הִנֵּה נְאֻמְךָ לְסוּר וְנָא אֶלְבֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ וְנִרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם... וַיִּפְצַרְבָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצֹּת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ:

וַיִּסְרוּ שָׁם לְבֹא לָלוֹן בְּגִבְעָה וַיָּבֹאוּ וַיִּשָׁב בְּרָחוֹב הָעִיר וַאֲיוֹן אִישׁ מְאַסְף־אוֹתָם הַבְּיָתָה לָלוֹן: וְהִנֵּה אִישׁ זָקֵן בָּא מִן־מַעֲשָׂהוּ מִן־הַשָּׂדֶה בְּעָרְבַי וְהָאִישׁ מֵהָרַם אֶפְרַיִם וְהוּא־אֶרֶץ בְּגִבְעָה וְאֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם בְּנֵי יְמִינִי: ... וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הֲזֶקֶן שְׁלוֹם לָךְ רַק כָּל־מַחְסוֹרְךָ עָלַי רַק בְּרָחוֹב אֶלְתָּלֶן:

... הִמָּה מִיִּטְבִּיבִים אֶת־לֵבָם וְהִנֵּה אֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי בְנֵי־בְלִיעַל נָסְבוּ אֶת־הַבֵּית מִתְּדַפְקִים עַל־הַדָּלֶת וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָאִישׁ בְּעַל הַבַּיִת הֲזֶקֶן יֵאמֹר הוֹצֵא אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא אֶל־בֵּיתְךָ וְנִדְעָנוּ: וַיֹּצֵא אֶלֵיהֶם הָאִישׁ בְּעַל הַבַּיִת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֵל־אֲחִי אֲלֵתְרַעוּ נָא אַחְרֵי אֲשֶׁר־בָּא הָאִישׁ הַזֶּה אֶל־בֵּיתִי אֵל־תַּעֲשׂוּ אֶת־הַנְּבִלָה הַזֹּאת: הִנֵּה בְתִי הַבְּתוּלָה וּפִילְגִישָׁהּ וְהוּא־אֲוִיָּאָהּ נָא אוֹתָם וְעַנּוּ אוֹתָם וַעֲשׂוּ לָהֶם הַטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם וְלֹאִישׁ הַזֶּה לֹא תַעֲשׂוּ דָבָר הַנְּבִלָה הַזֹּאת:

וַיִּשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדֹם נָסְבוּ עַל־הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד־זֶקֶן כְּלֵהֶעָם מִקְצָה: וַיִּקְרָאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלָינוּ וְנַדְעָה אֹתָם: וַיֹּצֵא אֲלֵיהֶם לוֹט הַפֶּתַח וְהַדָּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: וַיֹּאמֶר אֶל־נָא אֲחִי תִרְעוּ: הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָהֶנָּא אֶתְהוֹן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֲלֵתְעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַלְפֶן בָּאוּ בְּצַל קִרְיָתִי:

וַיֹּאמְרוּ גֵשׁ־הֲלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בְּאֵלֶיךָ וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֲתָה נָרַע לָךְ מִהֶם וַיִּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׂוּ לְשֹׁבֵר הַדָּלֶת:

וַיִּשְׁלַחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבְּיָתָה וְאֶת־הַדָּלֶת סָגְרוּ: וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הֵכּוּ בַסָּנַרִים מִקְּטוֹן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצַּא הַפֶּתַח:

עניין פסל מיכה נכנס כאן בדרך אגב, שהרי לא מצאנו דבר זה במקרא, ואולי מובא כמענה לכל הביקורות שראינו במדרש הקודם, שלא מיחו על פסל מיכה. עוד בזכותם של שבטי ישראל, הם צאצאי בני יעקב, אחי יוסף, וברוח ספר בראשית בו אנו עומדים, ראה ההשוואה שעושה ספורנו בפרשת וישב בהתנהגות האחים בעת מכירת יוסף (אחי בנימין) מול התנהגות שבטי ישראל בפילגש בגבעה: "וישבו לאכל לחם. שלא היה כל זה בעיניהם תקלה או מכשול שימנעם מלקבוע סעודתם, כמו שהיה ראוי לצדיקים כמותם כשאיירעה תקלה על ידם. כמו שעשו ישראל אחר שהרגו את שבט בנימין, כאומר: וישבו עד הערב לפני האלהים וישאו קולם ויבכו בכי גדול ויאמרו למה ה' אלהי ישראל היתה זאת בישראל (שופטים כא ב-ג)". אחי יוסף יושבים לאכול לחם לאחר שמכרו את יוסף ואילו בני ישראל, יושבים ובוכים לאחר שהשמידו כמעט את כל שבט בנימין ונשבעו שלא ייתנו להם נשים. אבל יש להודות שרוב המדרשים, בעקבות הגמרא בסנהדרין הנ"ל, מותחים ביקורת על בני ישראל שעל פילגש בגבעה מחו ועל פסל מיכה לא מחו והדבר צריך עיון נוסף. אפשר שהדבר קשור לכל הדרשות שפסל מיכה יצא ממצרים ועבר עם בני ישראל בנס קריעת ים סוף (ראה דברינו [וימרו על ים סוף](#) בפרשת בשלח), אפשר בשל הקשר של משה לפסל מיכה (בבא בתרא קט ע"ב) ואולי בשל פרשת המזבח שהקימו בני גד ובני ראובן בסוף ספר יהושע (פרק כב) שאותו הזכרנו בדברינו [שבטי עבר הירדן המזרחי - 2](#). על המזבח מחו (ועל פילגש בגבעה מחו) ועל פסל מיכה - לא מחו. כך או כך, ראה שוב דברינו [פסל מיכה](#) בדפים המיוחדים.

¹⁴ ראה דברינו [כל ישראל ערבים זה בזה](#) בפרשת בחוקותי, שם לא הספקנו להביא מדרש זה וזכינו להשלימו כאן.

¹⁵ מדרש זה הוא אולי מהחריפים ביותר על תקופת השופטים ומזכיר פעמיים את סך כל חללי מלחמת פילגש בגבעה (מספר שלא מסתדר עם המקרא). הביקורת על פנחס שבסוף המדרש, מופיעה גם בתחילתו, בקטע שהשמטנו, בהקשר עם פרשה אחרת: פרשת בת יפתח, עליה הרחבנו לדון בדברינו [בת יפתח בפרשת בחוקותי](#): "פתח נדר והפסיד בתו ... נתקבצו אליו אנשי אפרים לעשות עמו מריבה גדולה. היה לפנחס שיאמר להם להתיר את נדרו, לא באתם אלא לעשות מריבה באתם, אלא הוא לא מיחה בבני אפרים והוא לא התיר את נדרו לפתח". ראה הביקורת על פנחס במעשה פילגש בגבעה גם בירושלמי יומא פרק א הלכה א: "לְפָנִים ה' עֲמוּ (דברי הימים א ט כ) - בימי זימרי מיחה, בימי פילגש בגבעה לא מיחה". ראה גם דברינו במגילת רות [בימי שופט השופטים](#), שם הבאנו את האמרה המתמצית על תקופה זו שבמדרש רות רבה פרשה א: "אוי לדור ששפטו את שופטיהם ואוי לדור ששופטיו צריכין להיטפס". בדיעבד, כמו שבטי ישראל כנגד מעשה הנבלה שעשו אנשי גבעת בנימין, ועם כל הביקורת והסתייגויות של המדרשים שהבאנו, נראה שהם ראויים להערכה על כך. אבל, טוען מדרש זה, אם לכתחילה היו מנהיגי ישראל טורחים לחנך את העם וללמדו תורה ודעת, ולהבהיר לו שהעיסוק ביישוב הארץ אינו פוטר אותו מלימוד דרך ארץ, אולי היו מונעים מראש את המעשה הנורא.

וַיִּשְׁלַחְהוּ בַעֲלוֹת פְּעֻלוֹת הַשָּׁחַר: וַתִּבֹּא הָאִשָּׁה לַפְּנוֹת הַבֶּקֶר
וַתַּפֵּל פֶּתַח בֵּית־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אֶדְוֶנֶיהָ שָׁם עַד־הָאֹר: ¹⁶

רמב"ן בראשית פרק יט פסוק ח

ודע והבן כי ענין פילגש בגבעה (שופטים יט) אף על פי שהוא נדמה לענין הזה, איננו כמוהו לרוע. כי הרשעים ההם לא היה דעתם לכלות הרגל ממקומם, אבל היו שטופי זימה ורצו גם במשכב האיש האורח, וכאשר הוציאו אליהם פילגשו נתפייסו בה ... ובפרץ ההוא עוד לא היו בו כל אנשי העיר כאשר בסדום, שנאמר בו: "מנער ועד זקן כל העם מקצה", אבל בגבעה נאמר: "והנה אנשי העיר אנשי בני בליעל" (שם יט כב), מקצתם שהיו שָׁרִים ותקיפים בעיר, כמו שאמר האיש: "ויקומו עלי בעלי הגבעה" (שם כ ה), ועל כן לא מיחו האחרים בידם: והנה פינות כל העם מכל שבטי ישראל רצו לעשות גדר גדול בדבר להמית אותם, שנאמר: "ועתה תנו את האנשים בני בליעל אשר בגבעה ונמיתם" (שם כ יג). ודבר ברור הוא שלא היו חייבין מיתה בדין תורה ... אבל מפני שהיו חפצים ואומרים לעשות נבלה כאנשי סדום, ראו השבטים לעשות סייג לתורה שלא יעשה ולא יאמר כן בישראל, כמו שאמרו ונבערה רעה מישראל (שם). וזה הדין הוא ממה שאמרו רבותינו (סנהדרין מו א) בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה ... ושבת בנימין לא הסכימו בדבר זה שלא היה בהם חיוב מיתה בעיניו הפילגש ... ולפי דעתי שזה עונשם של ישראל להינגף בתחילה, מפני שלא היתה המלחמה נעשית מן הדין, והגדר עצמו על שבת בנימין היה מוטל לעשותו, ולא עליהם, שמצוה על השבת לדון את שבטו (ספרי קמד).¹⁷

אברבנאל בראשית פרק יח פסוק כ

ומזה תדע שאנשי הגבעה שזנו עם הפלגש לא היו חייבים כליה כאנשי סדום, עם היות ששאלו את האיש לדעת אותו כמו ששאלו את האנשים אנשי סדום לדעת אותם ... מפני שאנשי סדום היתה תקנתם וכוונתם לכלות את הרגל מהם ושלא ילך איש עני ואביון לשאול אוכל לנפשו. ויען רצו להפסיד הקבוץ המדיני ומעשה הצדקה נתחייבו כליה. אבל אנשי הגבעה לא כוונו לדבר מזה ... שגם בענין הנבלה הנה אנשי סדום בקשוה כפי תקנתם הקבועה והדת אשר הקימו ועשו ביניהם. ואנשי הגבעה בקשו כן, לא שיהיה זה דת הנחיי ולא שהיה כן מנהגם, אלא למלאות תאוותם עשו זה אותה שעה בלבד ... לא שיהיה זה חוק ומשפט ביניהם חלילה.¹⁸

¹⁶ אחרי המדרשים, ובמעבר אל הפרשנים, חזרנו אל מקרא כפשוטו. בקטע שהבאנו, הדמיון בין סיפור סדום שבפרשתנו וסיפור פילגש בגבעה בולט וברור; אך גם השוני. בסדום יש 'התערבות מגבוה', יש מלאכים שעושים מעשה פלאים ומכים את אנשי העיר בסנוורים (השווה עם אלישע שמכה את חיל ארם בסנוורים, מלכים ב פרק ו). במעשה פילגש בגבעה, אין מלאכים, אין התערבות מגבוה והאישה נאנסת ומתה. אך גם המשך הסיפור שונה מאותה סיבה. במעשה סדום, 'התערבות מגבוה' נמשכת וסופה בסדום ובנותיה נחרבות במהפכת אש וגופרית. ואילו במעשה פילגש בגבעה, נשאר הסיפור ברמה האנושית, עם כל הביקורת שראינו במדרשים. בני אדם הם שהתעללו ובני אדם הם שמתערבים ונוטלים אחריות, גם אם איננה אחריות מושלמת. המדרשים (שמצאנו) אינם מתעכבים על ההשוואה בין פילגש בגבעה והפיכת סדום, אבל פרשני המקרא כן, כפי שנראה.

¹⁷ נראה שלרמב"ן זכות הראשונים להעלות את הבעיה מה בין סדום לפילגש בגבעה, מדוע סדום נחרבה כליל בידי שמים, ואילו בפילגש בגבעה לא היה הרס כללי ולא התערבות משמים, רק מלחמה בין בני אדם; ובסופה, הגם שהיה קשה, שבת בנימין לא נכחד כולו. מה עוד שבסדום, לא הספיקו האנשים לבצע את זממם ובגבעה כן. אנשי הגבעה, אומר רמב"ן, היו שטופי זימה, בפרט במשכב זכר, אבל אנשי סדום "כילו הרגל מבינותם", סגרו את ארצם בפני העולם החיצון, בנו ממלכת רשע סגורה. בגבעה, השתתפו רק חלק מאנשי העיר "אנשי בני בליעל" ואילו בסדום: "מנער ועד זקן כל העם מקצה". רמב"ן גם מאריך להסביר שמהתורה לא היה דין מיתה לכל אנשי הגבעה, וודאי לא לכל שבט בנימין (במשתמע מדברי הרמב"ן גם לא בהכרח לאלה שעשו את המעשה), ולכן ניגפו בני ישראל בהתחלה מפני בני בנימין. כל כך, עד שהוא נדחק להסביר בהמשך מדוע אח"כ כן ניצחו בני ישראל וניגף בנימין. בדברי רמב"ן יש קשיים רבים, כמו דבריו שאנשי הגבעה התפייסו בפילגש והניחו לאיש (והיתרו על משכב זכר), שהיא זנתה בתחילת הסיפור וגם לא הייתה ממש אשתו, ושאוילי לא הם הרגו אותה אלא רק "נחלשה מרוב הביאות ונתקררה בפתח עד האור ומתה שם". הוא גם נדחק מול פשט הפסוקים שבני ישראל שאלו באורים ותומים ורק על פיהם יצאו למלחמה. הוא מסביר ש: "משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל כי היא מכלל נחלת ה' ואינה סובלת אנשי תועבות" ואנו שואלים: וכי משכנסו ישראל לארץ פחתה מעלה זו? עם כל השאלות והתמיהות על פירושו, לרמב"ן, כפי שאמרנו, שמורה זכות הראשונים לעורר את הבעיה ולנסות להשיב עליה. אלה שבאו אחריו המשיכו בדרכו והוסיפו נופך משלהם.

¹⁸ והוא מוסיף בהמשך דבריו סיבות שכבר ראינו ברמב"ן לעיל. אברבנאל מקשה על רמב"ן, אבל נראה שבסוף הולך בצעדיו ובצעדי ר' יצחק עראמה בן דורו (שניהם מדור מגורשי ספרד). הדגש החשוב בדבריו, שאח"כ המשיכו פרשנים רבים כמו מלבי"ם, הוא שבסדום זו הייתה הנורמה, זה היה החוק והתקן – חוק של רשע ורוע. בעוד שאצל אנשי הגבעה היה זה פרץ תאוה פרוע. לזה יש להוסיף שבגבעה לא כולם השתתפו ואילו בסדום "מנער ועד זקן כל העם מקצה", אבל זה בעצם רק מחזק את הטענה העיקרית של נורמה מול סטייה מהנורמה. טיעון זה אגב הפך גם לגדר בהלכה, כאשר הציע מי שהציע למסד את הזנות. ראה שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן ל, בשם ר' יצחק עראמה בעל העקידה: "הביא איש דברי העקידה (שער כ) שנשאל, במקומות דשכיחי פרוצים בעריית, ורצו בית דין להושיב זונות פנויות, כדי שלא יכשלו באשת איש. והשיב, כי כל חטא גדול שנעשה שלא ברשות בית דין, כל ישראל נקיים. אבל חטא קטן הנעשה ברשות בית דין, הוא חטאת כל הקהל. וזה היה עון סדום ופילגש בגבעה". לנו נראה שאחרי כל זאת, ההבדל בין סדום לגבעה נמצא בפשט הפסוקים עצמם. בסדום, לא היה מי שימחה וַיִּצָא כנגדם. גם אברהם שהטיב להילחם נגד ארבעת המלכים (לטובת אנשי סדום!), לא יצא כנגדם ולא בא אל מלך סדום והתריס כנגדו (אחרי שזה האחרון חלק לו כבוד גדול

בראשית רבה פרשה פב סימן ד, פרשת וישלח

"וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׂדֵי פְרָה וַיְרַב גֹּי וַיִּקְהַל גֹּוִים יְהִי מִמֶּנּוּ וּמִלְכִים מִחֻלְצֵיךָ יֵצְאוּ" (בראשית לה יא) - ... "גוי" - זה בנימין; "וקהל גויים" - זה מנשה ואפרים.¹⁹ ומה ראו לרחק ולקרב בפילגש בגבעה? אלא מקרא קראו ורחקו אותו, מקרא קראו וקרבו אותו. מקרא קראו ורחקו: "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו ליי",²⁰ מקרא קראו וקרבו: "גוי וקהל גויים יהיה ממך".²¹

מדרש אגדה (בובר) במדבר פרשת פינחס פרק כ

אתה מוצא כשנתקשית אמו בלידתה אותו וחשבה שהוא ימות, שלא יהיה בן של קיימא, וקראה אותו בן אוני, כלומר שהיה מתאוונן והולך. אבל אביו קרא לו בנימין - בן מיומן. ועמד לו שמו ששם לו אביו, שלא יחסרו בניו עד מלחמת הלויים.²² והיכן עמד לו שם אמו? במעשה פילגש בגבעה, שלא נשאר מכולם אלא שש מאות.²³

משנה מסכת תענית פרק ד משנה ח - סוף המסכת

אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו. ... ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים. ומה היו אומרות? בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך. אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה: "שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל" (משלי לא ל). ואומר: "תנו לה מפרי ידיה ויהללה בשערים מעשיה" (שם שם לא). וכן הוא אומר: "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו" (שיר השירים ג יא). "ביום חתונתו" - זה מתן תורה, "וביום שמחת לבו" - זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן.²⁴

במלחמת ארבעת המלכים והיה חייב לו). אברהם רק התפלל. אבל בפילגש בגבעה, קמו כל השבטים כאיש אחד: "וַיֵּאָסֶף כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר פְּאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים" - "הכתוב עשאן כולן חברים". אחרי כל הביקורת של המדרשים וההסברים של הפרשנים, נראה לומר בפשטות, שבגבעה בני אדם הם שהתעללו ובני אדם הם שמתערבים ונוטלים אחריות, גם אם איננה אחריות מושלמת. ראה המשפט החותם את ילקוט שמעוני לעיל: "וכשעשו בגבעת בנימין דרכים כמזעריים ודברים שאינם ראויים, יצא הקב"ה להחריב את העולם כולו". העולם כן היה ראוי ליחרב עקב מעשה פילגש בגבעה, בדיוק כמו בסדום ועמורה. מי מנע את החורבן? מי תבע את כבודה של ארץ ישראל "שהיא מכלל נחלת ה' ואינה סובלת אנשי תועבות"? אותה "סנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס עמהם", שאמנם לא הייתה מושלמת ובגינה "נפלו מהם שבעים ושנים אלף", אבל התעשתה ועשתה.

¹⁹ ששלושתם עדיין לא נולדו בשעה שנאמרה הבטחה זו ליעקב, בבית אל, עם חזרתו לארץ כנען אחרי גלותו בחרן.

²⁰ שבעקבות מעשה פילגש בגבעה יחקק שבט בנימין ויכנסו תחתיו שבטי אפרים ומנשה, בני יוסף, ויישאו שנים עשר שבטים.

²¹ וחזרו והחיו את שבט בנימין שהוא "גוי" בברכה ליעקב. ראה מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישלח סימן כט: "אמר ר' שמואל בר נחמן: מכאן קרבו אותו. בשעה שחלקו עליו ואמרו: איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה (שופטים כא א), שנידו אותו. ואחר כך חזרו וקבלו אותו. אמרו: אילולי שהוא מעולה מן השמים, לא היה הקב"ה אומר ליעקב אביו כשהיה בא מחוצה לארץ: ומלכים מחלצין יצאו, הרי מכאן קרבו אותו". ומדרש שכל טוב (בובר) בראשית פרשת וישלח לה יא עושה את החשבון המדוקדק: "מדכתיב גוי וקהל גויים יהיה ממך (שם לה יא), כלומר "ג שבטים צריכין להיות ליעקב, גוי חד, קהל עשרה, גויים תרי, הרי "ג". כך מקופלת בברכת ה' ליעקב בבואו מחרן, גם מיגור שבט בנימין במעשה פילגש בגבעה וגם הצלתו כאשר שלחו להם כל העדה אל סלע רימון "ויקראו להם שלום" (שופטים כא ג). כך עם יעקב. ומה עם רחל אימו של בנימין (שהשבוע חל יום פטירתה)?

²² מלחמת לויים זו לא מצאנו מה היא, אבל מצאנו מדרשים שיוצרים קשר בין לוי ובנימין ומציינים שעוד בימי דוד היה שבט בנימין קטן ולכן לא נספר במפקד שערך דוד. ראה פסיקתא רבתי (איש שלום) פסיקא יא - יהודה וישראל: "ולוי ובנימין לא פקד בתוכם (דברי הימים א כא ו), למה כן? אלא אמר יואב: אם יאמר לי למה לא ספרת אותם, אומר לו: משה רבינו לא ספר אותם, שנאמר: אך את מטה לוי לא תפקוד (במדבר א מט). ואת בנימין אמר יואב: אתמול הלך מהם כמה אלפים בפילגש בגבעה ואני מונה אותם?".

²³ רחל קוראת לבנה השני בן אוני, משום שהיא רואה את מעשה פילגש בגבעה. ואביו קורא לו בנימין, משום שהוא רואה את התקומה. אבל רחל גם רואה גם את ההצלה של בנימין, כבר בהולדת יוסף. ראה מדרש שכל טוב (בובר) בראשית פרשת ויצא פרק לא סימן ג (המבוסס על בראשית רבה עג ה ושם הלשון קצרה): "אסף אלהים את חרפתי - דברה ברוח הקדש מה שעתיד להיות לבניה בימי פילגש בגבעה שהחרימו לאמר: ארור נותן אשה לבנימין (שופטים כא יח). ונאספה חרפתם, דכתיב: חנונו אותם כי לא לקחנו איש אשתו במלחמה (שם שם כב)". ראה גם בראשית רבה סה כ איך לרגע התמוגז "קול יעקב" כשאמר "ארור נותן אישה לבנימין" עם "הידים ידי עשו" כשנלחמו בבני בנימין עד חורמה. אך חזר קול יעקב כשקראו לשלום וכשאמרו: "חנונו אותם".

²⁴ מנהג נאה הוא לסיים בדבר טוב וכך אכן מסתיימות מסכתות רבות במשנה ובגמרא (ובמקרא, היכן שאין סיום טוב, אנחנו כופלים פסוק קודם, והסימן הוא: יתק"ק: ישעיהו, תרי עשר (ספר מלאכי), קניות (איכה) וקהלת). כך גם מסתיימת מסכת תענית שבע"ה נזכה השנה לרוב גשמים ולא נזדקק למקצת מהלכותיה. מנהג המחוללות בכרמים, מתואר בסוף מעשה פילגש בגבעה, בסוף פרק כא של שופטים החותם את הספר: "וַיִּשְׁלְחוּ כָּל־הָעֵדָה וַיְדַבְּרוּ אֶל־בְּנֵי בְנִימִן אֲשֶׁר בְּסַלַע רְמוֹן וַיִּקְרְאוּ לָהֶם שְׁלוֹם ... וְהָעָם נָחַם לְבַנְיָמִן פִּיעֵשָׁה ה' פָּרַץ בְּשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמְרוּ זְקֵנֵי הָעֵדָה מִהֲנִיעֵשָׁה לְנוֹתְרִים לְנָשִׁים כִּי־נִשְׁמְדָה מִבְּנִימִן אִשָּׁה ... וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה חֲגִה' בְּשִׁלּוֹ מִיָּמִים יְמִימָה אֲשֶׁר מִצְּפוֹנָה לְבֵית־אֵל מִזְרְחָה הַשָּׁמֶשׁ לְמִסְלָה הָעֵלָה מִבֵּית־אֵל שְׁכֵמָה וּמִנְגַב לְלְבוֹנָה: וַיְצִיּוּ אֶת־בְּנֵי בְנִימִן לֵאמֹר לְכוּ וְאַרְבַּתְּם בְּכַרְמֵי: וְרֵאִיתֶם וְהִנֵּה אִם־יֵצְאוּ בְּנוֹת־שִׁילּוֹ לְחֹל בְּמַחְלוֹת וַיִּצְאֶתֶם מִזְהַרְמֵי וְחִטְפַּתֶּם לָכֶם אִישׁ אִשְׁתּוֹ מִבְּנוֹת שִׁילּוֹ וְהִלַּכְתֶּם אַרְצָ בְּנִימִן". חג המחולות היה כנראה קדום למעשה פילגש בגבעה, אבל אזכורו והסמך לו במקרא הוא ממעשה פילגש בגבעה. שם, מצא גם שאול, מלך ישראל הראשון, את זיווגו. נכון יותר היא מצאה אותו. ראה רש"י בשמואל א פרק כ פסוק ל: "כשחטפו בני בנימין מבנות שילה שיצאו לחול בכרמים, היה שאול ביישן ולא רצה לחטוף. עד שבאתה היא עצמה והעיזה פניה ורדפה אחריו". מלכות שבט בנימין, נוסדה במעשה פילגש בגבעה.

סוף דבר הכל נשמע, האם מעשה פילגש בגבעה מסתיים בדבר טוב? האם שיקום שבט בנימין נותן נחמה ותקווה אחרי מעשה כל כך נורא? האם כשאנו חוגגים את ט"ו באב אנחנו זוכרים את הקשר של החג למעשה פילגש בגבעה? אולי. כך או כך, במקרא מסתיימת פרשת פילגש בגבעה ואיתה ספר שופטים כולו בצמד הפסוקים: "וַיִּתְהַלְכוּ מִשָּׁם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַהִיא אִישׁ לְשִׁבְטוֹ וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ וַיֵּצְאוּ מִשָּׁם אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ: בְּיָמִים הֵּם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הָיָה בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה".

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: בסדר המאורעות של ספר שופטים, בנוסח שבידינו, פרשת פילגש בגבעה חותמת את ספר שופטים וזה סיום עגום וכואב לספר. וודאי בתוספת פרשת פסל מיכה שבאה בצמוד לה. אך עפ"י מסורת חז"ל פרשה זו ופסל מיכה מקומם מיד בתחילת הספר, לאחר השופט עתניאל בן קנז, בימי כושן רשעתיים. אחרי פילגש בגבעה ופסל מיכה, באים, עפ"י חז"ל, אהוד בן גרא, מגילת רות, גדעון, אבימלך, יפתח ושמשון. האם סדר שונה זה מרכז במידת מה את קושי הסיפור של פילגש בגבעה? האם מטרתו להראות באור חיובי את מעשה השופטים שבאו אחרי וניסו לתקן ולא לחזור על השגיאות של ימי ההתנחלות והכיבוש הראשונים? אפשר. אבל גישת חז"ל זו לא באה לידי ביטוי במקרא ומי שסידר את ספר שופטים חשב אחרת ויצר את הקשר עם שמואל ועם שאול שבא משבט בנימין שכמעט ונכחד, והקמת המלוכה בישראל. ראה אליהו רבה (איש שלום) פרשה יב שנותן טעם לאיחור מעשה פילגש בגבעה ופסל מיכה לסוף ספר שופטים במקום לתחילתו, או אפילו סוף ספר יהושע, על מנת שלא יאמרו אומות העולם שאך נכנסו ישראל לארץ וכבר קלקלו במעשיהם: "לפיכך הביאווה ונתנוה אצל שופטי ישראל. ברוך המקום ברוך הוא שרחמיו מרובין על ישראל לעולם וחס על כבודן בכל מקומות מושבותיהן"